

سوالات درس هفتم

۱. آقا محمدخان قاجار چرا از یکسو درخور ستایش و از طرف دیگر مستحق نکوهش است؟

۲. سال‌های نخستین سلطنت فتحعلی شاه چگونه گذشت و در دوران طولانی سلطنت با چه

مسائلی مواجه بود؟

۳. وزیر باتدبیر محمدشاه قاجار که بود و او برای سر و سامان دادن به اوضاع کشور چه کرد و

نیز علل بدبینی شاه و قتل او را بنویسید.

۴. اصلاحات و اقدامات اولیه امیرکبیر را نام ببرید و علت عدم موفقیت اصلاحات او را نیز بیان

کنید.

۵. ناصرالدین‌شاه شور و اشتیاق فراوانی به نوگرایی داشت. میرزا حسین‌خان صدراعظم او در

این زمینه چگونه فکر می‌کرد؟

۶. ناصرالدین‌شاه از یکطرف به نوگرایی را علاقه داشت و از طرف دیگر چرا از اجراء آن

وحشت داشت؟ یک مثال نیز ذکر کنید.

۷. قبل از مشروطه شاه در رأس قدرت قرار داشت. او از چه اختیاراتی برخوردار بود و چه

انتظاری داشت؟

۸. به کدام علل شاهان قاجار نمی‌توانستند به‌طور کامل از قدرت استبدادی خود استفاده

کنند؟

۹. پادشاهان قاجار برای استحکام سلطنت خود چگونه عمل می‌کردند؟

۱۰. در دوران قاجار پر سابقه ترین و گسترده ترین سازمان اداری کشور کدام بود و چگونه اداره

می شد؟

۱۱. سازمان قضایی دوران قاجار از دو گونه محاکم تشکیل شده بود. هر کدام را جداگانه توضیح

دهید.

۱۲. در عصر قاجار چه کسی برای نخستین بار به فکر استفاده از کارشناسان نظامی خارجی

افتاد و یکی از اهداف اصلی تأسیس دارالفنون را بنویسید.

۱۳. درباره تأسیس نیروی قزاق و قزاق خانه شرحی کوتاه بنویسید.

۱۴. همزمان با شکل گیری حکومت قاجار، قدرت های اروپایی چگونه قصد نفوذ به ایران را

داشتند؟

۱۵. کدام اقدام روسیه سرآغاز جنگ های ایران در روسیه شد؟ علل شکست ایران در دوره اول

جنگ را بنویسید و کدام معاهده منعقد شد؟

۱۶. از جمله علل شروع دوره دوم جنگ های ایران و روسیه چه بود واکنش علمای اسلام را در

این راستا بنویسید.

۱۷. علل شکست ایران را در دوره دوم جنگ های ایران و روسیه را در دو بعد داخلی و خارجی

بررسی کنید.

۱۸. مفاد هر کدام از معاهدات گلستان و ترکمن چای را جداگانه بنویسید.

۱۹. دست‌اندازی روسیه بعد از معاهده ترکمن‌چای ادامه یافت؟ چه معاهده دیگری منعقد شد و

تجاوزات روس‌ها در کدام مناطق بود؟

۲۰. ارتباط حکومت قاجار با روسیه به روابط سیاسی و نظامی محدود نمی‌شد. اقدامات روسیه و

همچنین امتیازات اخذشده آن‌ها را نام ببرید.

۲۱. با اعزام سفرای کارگشته اولاً دولت انگلستان کدام معاهدات را با ایران منعقد کرد. ثانیاً

اهداف دولت انگلستان را از عقد آن معاهدات را شفاف توضیح دهید.

۲۲. اولاً انگلستان از جدا کردن سرزمین‌های شرقی ایران چه هدفی را دنبال می‌کرد؟ ثانیاً برای

اجرای اهداف خود چه کرد؟ ثالثاً دولت استعماری انگلیس سرانجام با تحمیل کدام معاهدات سرزمین‌هایی از

شرق ایران را جدا کرد؟

۲۳. اولاً واگذاری امتیازات تحمیلی بر ایران چه بود؟ ثانیاً واکنش جنبش‌هایی که در این زمینه

صورت گرفت را به‌طور کامل و تا انتها بنویسید.

۲۴. چه عللی ایران و فرانسه را به هم نزدیک کرد و کدام قرارداد بین دو دولت به امضا رسید؟

۲۵. پس از عقد قرارداد فین‌کن‌اشتاین فرانسه چه کرد و نیز چرا اتحاد نظامی و سیاسی ایران

چندان دوام نیاورد؟

۲۶. از زمان فتحعلی‌شاه و محمدشاه چرا تنش‌هایی بین دو کشور ایران و عثمانی شکل گرفت و

چگونه این تنش‌ها و کشمکش‌ها پایان یافت؟

۲۷. جدا از مواجهه سیاسی و نظامی همواره روابط بازرگانی و فرهنگی وجود داشت. چگونگی

این روابط را بنویسید.

۲۸. یکی از گروه‌های مؤثر اجتماعی در عصر قاجار روحانیون بودند. در همین زمینه شرحی

کوتاه و واضح بنویسید.

۲۹. نظام تولید در عصر قاجار بر چه محورهایی استوار بود؟ مختصات برخورد را جداگانه

بنویسید.

۳۰. صنایع دستی در عصر قاجار با کیفیت خوب تولید می‌شد، شش مورد را نام ببرید.

۳۱. چه عللی تجار و گردشگران خارجی را به سمت فرش دست‌بافت ایران جلب می‌کرد؟

۳۲. دو مرکز آموزشی عصر قاجار را نام‌برده و بیان کنید که چه علمی بیشتر مورد توجه بود؟

۳۳. گل سرسبد مدارس جدید چه نام داشت و توسط چه کسی و با چه هدفی تأسیس شد و نیز

کدام رشته‌های علمی بیشتر مورد نظر بود؟

۳۴. میرزا حسن رشدیه که بود و چه کرد و هدف او از برپایی مراکز آموزشی جدید چه بود؟

۳۵. اولاً در دوره قاجار تحولی چشم‌گیر در فلسفه اسلامی به وجود آمد. چگونگی این موضوع را

بررسی کنید. ثانیاً در رابطه با حوزه فلسفی تهران و حاج ملاهادی سبزواری شرحی کوتاه و رأس بنویسید.

۳۶. در عصر قاجار هنر نگارگری به کدام علل متحول شد؟ اقدامات دو پادشاه قاجار را که به این

هنر توجه داشتند بنویسید.

۳۷. علل تأثیرگذاری عناصر فرهنگی بر معماری عصر قاجار را کوتاه بیان کنید و در ضمن یک

بنای کارت‌پستالی را معرفی کنید.

پاسخ سوالات درس هفتم

س-۱:

۱-۱: سخت کوشی تلاش های بی وقفه آقا محمد خان برای یک پار چگی سیاسی و باز گرداندن

حاکمیت دولت مرکزی بر سرتاسر ایرا و قلمرو آن در خورستایش است.

۱-۲: ولی به سبب بی رحمی و کینه توزی اش در بر خورد بامخالفین که تاحدودی ریشه در ستم هائی

داشت که در زمان کودکی براو رفته بود به نکوئی از او یاد نمی شود.

س-۲:

۱-۱: به سرکوب شورش های داخلی و تحکیم پادشاهی در خاندان قاجار گذشت.

۲-۲: حکومت قاجار از یک سو با تهاجم گسترده روسیه و از سوئی دیگر با رقابت های فرانسه و

انگلیس برای نفوذ سیاسی در ایران مواجه بود.

س-۳:

۳-۱: میرزا ابولقاسم قائم مقام فراهانی

۳-۲: سرکوب چند تن ازعموها و برادر زادگان که مدعی سلطنت بودند.

۳-۳: ایستادگی او درمقابل زیاده خواهی انگلیس و تلاش برای کاستن از دخالت های ناروای محمد

شاه و درباریان اسباب دسیسه گری مخالفانش را فراهم کرد. همین امور شاه را نسبت به او بد بین کرد و پر

از هفت ماه از کار برکنار و سپس به قتل رسید.

س-۴:

۴-۱: علاوه بر سازمان دادن به اوضاع کشور برنامه منسجمی را برای اصلاح امور اقتصادی کشور تهیه

کرد و بخشی از آن را به اجرا در آورد.

۴-۲: امیر کبیر با توطئه دسیسه مخالفان داخلی و خارجی به سرنوشت قائم مقام دچار شد و

اصلاحاتش به نتیجه مطلوب نرسید.

س-۵:

۵-۱: میرزا حسین خان سپهسالار نقش موثری در تشویق شاه برای سفر به فرهنگ و اخذ تمدن

اروپائی داشت.

۵-۲: او مصمم بود اصلاحاتی در تشکیلات سیاسی ایرانی اداره کشور طو نیز مایل بر سرمایه گذاری

خارجی در ایران بود.

س-۶:

۶-۱: ناصرالدین شاه از نتایج سیاسی آن و کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه بود وحشت داشت.

۶-۲: او مدرسه دارالفنون را نماد ترقی قلم داد میکرد و علاقه فراوانی به انتشاری کتاب و روزنامه

داشت. اما در عین حال از نشر اندیشه های سیاسی جدید و ترویج افکار مشروطه خواهی و جمهوری خواهی

در ایران سخت بیم ناک بود.

س-۷:

۷-۱: عزل و نصب مقام های حکومتی و اعلان جنگ و صلح واو انتظار داشت همگان از صدراعظم تا

مردم عادی فرامین او را اجرا کنند .

س-۸:

۸-۱: زیرا از یک سو فاقد ابزار لازم مانند نظام اداری کارآمد- ارتش ثابت حرفه ای برای اعمال قدرت

مطلقه بود.

۸-۲: از سوئی دیگر نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه- قدرت نظامی ایالات و عشایر- نفوذ

دخالت‌های قدرت های استعمارگر دامنه اختیارات شاه را تا حدودی محدود می کرد.

س-۹:

۹-۱: از طریق پیوند ازدواج با خاندان های زمین دار- بزرگان محلی و مقام های بلندپایه حکومتی به

دنبال گسترش نفوذ و استحکام سلطنت خود بودند.

س-۱۰:

۱۰-۱: پرسابقه ترین و گسترده ترین آنها وزارت «مالیه» به ریاست مستوفی الممالک بود. مستوفیان

که نسل اندر نسل به شغل مستوفی گری اشتغال داشتند تقریباً یک شغل مورثی شده بود.

۱۰-۲: مستوفیان مسئول محاسبه و گردآوری مالیات ها و نظارت بر املاک دیوانی و سلطنتی (خاصه)

را بر عهده داشتند.

س-۱۱:

۱-۱۱: محاکم عرفی: که به تخلفات جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش ثروت و عدم پرداخت مالیات

رسیدگی می کرد.

۱-۱۲: این محاکم را قضاتی و مامورینی اداره می کردند که از مقام های حکومتی فرمان می بردند و

حقوق می گرفتند.

۲-۱۱: محاکم شرعی: که به دعاوی مدنی مانند دعاوی خانوادگی ملکی و ارث را حل و فصل می

کردند. در این محاکمه روحانیون قضاوت می کردند و هزینه رسیدگی به دعاوی با طرفین دعوا بود.

س-۱۲:

۱-۱۲: عباس میرزا فرمانده جنگ های ایران و روسیه در صدد برآمد با استفاده از دانش و تجارب

کارشناسان نظامی فرانسه و انگلیس ارتش ایران را تجدید سازمان و مجهز به سلاح های مدرن کند.

۲-۱۲: یکی از اهداف اصلی امیرکبیر از تاسیس دارالفنون آموختن دانش نظامی جدید و اشاعه آن و

نیز تقویت توان جنگی و دفاعی کشور بود.

س-۱۳:

۱-۱۳: ناصرالدین شاه امتیاز تاسیس یک واحد نظامی حرفه ای به عنوان بریگاد قزاق را به روسیه

واگذار کرد.

۲-۱۳: نیروی قزاق تشکیلات نظامی منسجم و منظمی بود که تا اواخر حکومت قاجاریه تحت

فرماندهی افسران روسی فعالیت می کرد.

نکته: این نیروی قزاق بیشتر به عنوان نگهبان شاه عمل می‌کرد و دفع‌کننده شورش‌ها و اعتراضات داخلی عمل می‌کرد. «نمونه روشن آن دخالت در دوره استبداد محمد علی شاهی و به توپ بستن مجلس است»

س-۱۴

۱-۱۴: روسیه انگلستان و فرانسه با اتکا به تحولات سیاسی و اجتماعی از یک سو و پیشرفت‌های علمی و صنعتی و اقتصادی از سوی دیگر رقابت شدیدی بر تسلط کشورها در سایر مناطق جهان از جمله ایران برآمدند.

۲-۱۴: زمامداران و مردم ایران از پیشرفتهای دولت‌های اروپایی ناآگاه بودند و لذا آمادگی لازم با چنین رویارویی سنگین را نداشتند.

س-۱۵:

۱-۱۵: پس از آن‌که حاکم گرجستان خود را تحت حمایت روسیه قرار داد روس‌ها به منطقه قفقاز لشکر کشی کردند و گرجستان را تصرف کردند.

۲-۱۵: سبب ضعف سیاسی و نظامی ایران و پیمان شکنی دولتهای فرانسه و انگلیس کار به انعقاد

عهدنامه گلستان کشید

س-۱۶

۱-۱۶: مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان و ادعاهای جدید ارضی روسیه و فریادهای

کمک خواهی مردم مسلمان شهرها و روستاهایی بود که به واسطه معاهده گلستان تحت ستم روسها قرار گرفتند.

۲-۱۶: با صدور فتوای جهاد برخی از علما عده زیادی از مردم آماده جهاد شدند و حکومت قاجار را به

اقدام نظامی ترغیب کردند.

س-۱۷

۱-۱۷: در بعد داخلی: ناتوانی فتحعلی شاه در تامین تدارکات سپاه بی کفایتی و سستی برخی از

فرماندهان از جمله آصف الدوله نیز در این شکست تأثیرگذار بود.

۲-۱۷: در بعد خارجی: انگلستان بر خلاف تعهداتی که داشت از کمک نظامی و مالی خودداری کرد

حکومت قاجار را مجبور به پذیرش عهدنامه ترکمنچای کرد.

س-۱۸

۱-۱۸: در معاهده گلستان ولایات گرجستان و داغستان و هشت شهر دیگر که همگی آباد و پرجمعیت

بودند به روسیه واگذار شد و همچنین ایران از داشتن کشتی های جنگی در دریای مازندران محروم شد.

۲-۱۸: الف: در معاهده ترکمنچای ارمنستان و نخجوان و اران با تمامی شهرها و روستاهای آباد به

روسیه واگذار شد.

ب: رود ارس مرز دو کشور تعیین شد دولت ایران متعهد به پرداخت ۵ میلیون تومان غرامت به روسیه

محکوم شد و نیز به اتباع روسیه در ایران مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) قضاوت کنسولی داد.

س-۱۹

۱-۱۹: روس‌ها پس از معاهدات گلستان و ترکمانچای با ادعای واهی مناطق وسیعی از سرزمین‌های

ایرانی شرق دریای مازندران یعنی «خوارزم و ماوراءالنهر» را تصرف و معاهده «آخال» را در همین رابطه بر حکومت نالایق قاجار تحمیل کردند.

س-۲۰

۱-۲۰: این روس‌ها یک قرارداد تجاری را ضمیمه عهدنامه ترکمنچای کردند که نتیجه آن گسترش

نفوذ اقتصادی و تسلط بر بازارهای شمال ایران بود.

س-۲۱

۱-۲۱: معاهدات مجمل و مفصل

۲-۲۱: نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را گسترش دهد و نیز مانع آن شود که کشورهای رقیبش از از

طریق ایران به هندوستان برسند.

نکته مهم: کشور انگلستان با حضور در خلیج فارس و تسلط بر برخی از جزایر نفوذ و دخالت سیاسی

نظامی و اقتصادی خود را در یکی از راهبردی‌ترین مناطق دنیا از نظر استراتژیکی کامل کرد.

س-۲۲

۲۲-۱: دولت انگلیس درصدد برآمد که با جدا کردن سرزمین های شرقی ایران منطقه ای «حائل» و

تحت نفوذ خود در مرزهای هندوستان به وجود آورد.

۲۲-۲: انگلستان برای رسیدن به اهداف خود در زمان محمد شاه و ناصرالدین شاه از حاکمان نافرمان

و شورشی افغان حمایت کرد و نیز مانع سرکوب شورشیان افغان می شد.

۲۲-۳: انگلستان سرانجام با تحمیل معاهده «پاریس» افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد.

۲۲-۴: انگلستان در نهایت با عقد قرارداد «گلداسمیت» مناطقی از سیستان و بلوچستان را از ایران و

به خاک هندوستان ضمیمه کرد.

س-۲۳

۲۳-۱: چون رقابت تنگاتنگی با روس ها داشت و لذا برای اینکه از روسیه عقب نماند امتیازات

متعددی از ایران گرفت.

۲۳-۲: اهم این امتیازات عبارتند از «امتیاز رویتر امتیاز بانک شاهنشاهی و امتیاز توتون و تنباکو»

۲۳-۳: مهمترین این جنبش ها قیام هایی بود که به رهبری علمایی چون حاج ملاعلی کنی و میرزا

حسن آشتیانی علیه امتیازات رویتر و تنباکو صورت گرفت. که حکومت مستبد قاجار را مجبور به لغو

امتیازات مذکور نمود.

نکته مهم: البته نباید فراموش کرد که فتوای آیت الله میرزای شیرازی مرجع بزرگ شیعیان در تحریم و

لغو آن امتیاز نقش اساسی داشت.

س-۲۴

۱-۲۴: ناپلئون سیاست توسعه طلبانه داشت و این سیاست را در اروپا و جهان دنبال می کرد. ابتدا مصر را تصرف کرد و سپس در صد حمله به هندوستان بر آمد.

۲-۲۴: از آنجا که ایران مناسب ترین راه دستیابی ناپلئون به هند بود. نمایندگان او یکی پس از دیگری راهی دربار قاجار شدند فتح علیشاه نیز که درگیر جنگ با روسیه بود نه متحد نیرومندی نیاز داشت .
۳-۲۴: نیاز مندی دو طرف آنان به عقد قرارداد ((فین کن اشتاین)) انجامید.

س-۲۵

۱-۲۵: ناپلئون یک هیات کامل برای تعلیم تجهیز سپاه ایران فرستاد. و در مدت کوتاهی اقدامات مفیدی در این زمینه انجام گرفت.
۲-۲۵: اما ناپلئون اندکی بعد تمام تعهدات خود را در برابر ایران زیر پا گذاشت و با روسیه صلح کرد و هیات نظامی فرانسوی را از ایران فراخواند.

س-۲۶

۱-۲۶: به سبب اختلافات مرزی-بد رفتاری عثمانیان با زائران ایرانی عتبات عالیات و مشکلات تجاری
۲-۲۶: اما با وساطت دولتین انگلستان و روسیه مذاکراتی میان ایران و عثمانی صورت گرفت و قرارداد های صلح ارزنه الروم اول و ارزنه الروم دوم در میان آنان بسته شد و به کشمکش ها پایان داد.

س-۲۷

۲۷-۱: کشور عثمانی یکی از مسیرهای آشنایی ایرانیان با پیشرفت های اروپا و تحولات نظام جهانی

بود.

۲۷-۲: با دسته بندی های سیاسی و نظامی در اروپا و نفرت تاریخی ایران و ایرانی از انگلستان و

روسیه دولت عثمانی توانست با شعار «اتحاد اسلام» بخشی از دانشمندان ایرانی به خود جلب کند.

س-۲۸

۲۸-۱: آنان از دیرباز به دلیل بافت و ساختار مذهبی جامعه سنتی ایران در میان اقشار مردم نفوذ

فراوانی داشتند.

۲۸-۲: روحانیون به سبب نظارت بر موقوفات و دریافت وجوهات شرعی از نظر مالی مستقل بودند. این

قشر به دلیل عدم وابستگی به حکومت در مقاطعی از تاریخ ایران در برابر قدرتهای خارجی ایستادگی

کردند.

س-۲۹

۲۹-۱: شیوه تولید سهم بری دهقانی: که در آن ساکنان روستاها و کشاورزان از تولید سهم معینی را

دریافت می کردند.

۲۹-۲: شیوه تولید خرده کالایی: دولتی و خصوصی ویژه اقتصاد شهری بود. این گروه کارگران - اصناف

و تولیدکنندگان شهری را تشکیل می دادند.

۲۹-۳: تولید شبانکاری: شبانی و ایلیاتی که مختص ایلات کوچ نشین بود و تولیدات این جزیره گوشت

و پوست و گلیم و لینیات و... تهیه می کردند.

س-۳۰

۳۰: منسوجات ابریشمی مخمل شال و ترمه ظروف لعابی منبت کاری خاتم کاری و...

س-۳۱

۳۱: ارزانی نیروی کار طرح و نقش های زیبا و متنوع هنرمندی و ظرافت بافت و از همه مهمتر ثبوت

رنگ فرش ایرانی

س-۳۲

۳۲: از مدارس قدیم و حوزه های علمیه حوزه علمیه مروی و حوزه علمیه سپهسالار (مدرسه عالی

شهید مطهری کنونی) علوم نقلی و عقلی تعلیم داده می شد.

س-۳۳

۳۳-۱: دارالفنون به همت امیرکبیر و با هدف آموزش علوم و فنون جدید بنیان نهاده شد.

۳۳-۲: در رشته های: نظامی- پزشکی - ریاضی و هندسه فیزیک - شیمی و معدن تدریس می شد.

س-۳۴

۳۴-۱: یک شخصیت فرهنگی و برای مدارس جدید به ویژه دوره تحصیلی ابتدایی در شهرهای مختلف

ایران تلاش بسیار کرد.

۳۴-۲: هدف فراهم آوردن شرایط برای سواد آموزی به فرزندان تمام قشرهای مختلف جامعه بود.

س-۳۵

۳۵-۱: ملا عبدالله زنوزی که یکی از شاگردان برجسته ملا علی نوری موسس حوزه فلسفی تهران بود.

حوزه فلسفی تهران را فیلسوفان برجسته دیگر گسترش دادند. "زیرنویس ۹۹ را بخوانید"

۳۵-۲: حاج ملا هادی سبزواری که یکی از فیلسوفان نامدار عصر قاجاریه به شما می‌رود. او کتاب "اسرار

الحکم" را به درخواست ناصرالدین شاه نوشت.

س-۳۶

۳۶-۱: نگارگری در قاجاریه دوره به دلیل حمایت پادشاهان درباریان از یک سو و ارتباط با غرب از

سوئی دیگر متحول شد.

۳۶-۲: فتح علیشاه بر جسته ترین نقاشان را در تهران گرد آورد و ناصرالدین شاه هنرنگار گری را

که تحت تأثیر هنر نقاشی مدرن اروپا قرار گرفته بود تشویق می کرد لذا سبک نوینی در نقاشی و نگارگری به وجود آمد کمال الملک در همین دوره پای به عرصه گذاشت.

س-۳۷

۳۷-۱: در دوره ناصری معماران با استفاده از برخی عناصر معماری اروپا و تلفیق آن با معماری ایرانی

سبک نوینی بوجود آمد که به بناهای " کارت پستالی معروف " شد.

۳۷-۲: زبناهای معروف کارت پستالی بنای معروف کاخ شمس العماره واقع در مجموعه کاخ گلستان

است که به دستور ناصرالدین شاه ساخته شد.